Analyysi

Kustannuskilpailukyvyn säilyttäminen tärkeää, kun kansainvälisiä tuotantoketjuja järjestellään uusiksi

Kansainvälinen talous, Suomen talous | 02.12.2022 | Meri Obstbaum

KIRJOITTAJA

Meri Obstbaum
Johtokunnan neuvonantaja

Kansainvälisiä tuotantoketjuja järjestellään nyt uudella tavalla energiaomavaraisuus ja toimitusvarmuus huomioiden. Suomen taloudellinen menestys riippuu siitä, kuinka suomalaiset yritykset onnistuvat uudelleen sijoittumaan globaaleilla markkinoilla. Kustannuskilpailukyvyn säilyttäminen on tässä tilanteessa tärkeää. Tässä artikkelissa kuvataan kilpailukyvyn kehitystä ja sen ennusteita eri mittareiden valossa ja Euroopan komission marraskuun 2022 ennusteen perusteella.

Energiakriisi hallitsee Euroopan ja Suomen talousnäkymiä ja ylläpitää epävarmuutta. Akuutti huoli

liittyy siihen, miten moninkertaistuneista energiakustannuksista ja nopeasti nousevista ruoan hinnoista selvitään ensi talvena, mutta todellinen haaste voi olla vasta seuraavat talvet.

Energiakriisin ratkaisemiseksi tehdyt valinnat määrittävät Suomen talous- ja turvallisuusympäristöä sodan jälkeenkin. Turvallisuushuolet pakottavat miettimään taloudellisia riippuvuuksia ja kenen kanssa tehdään kauppaa. Kansainvälisiä tuotantoketjuja järjestellään uudella tavalla energiaomavaraisuus ja huoltovarmuus huomioiden. Suomen taloudellinen menestys riippuu siitä, kuinka suomalaiset yritykset onnistuvat uudelleen sijoittumaan globaaleilla markkinoilla.

Tässä tilanteessa kustannuskilpailukyvyn säilyttäminen on tärkeää.

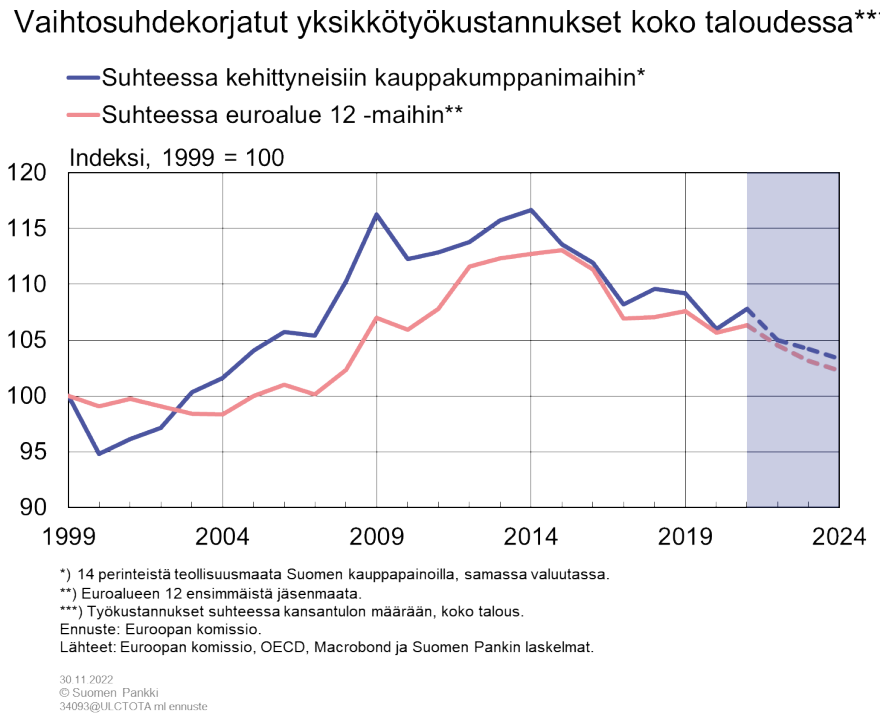
Kustannuskilpailukyvyn mittarit kuvaavat kotimaisten kustannusten ja tuotannon kannattavuuden kehitystä suhteessa muihin maihin. Näissä mittareissa työkustannukset usein suhteutetaan yritysten palkanmaksuvaraan. Jos se kehittyy työkustannuksia vaimeammin, tuotannon kannattavuus heikkenee talouden avoimella sektorilla. Suomen Pankin käyttämät kustannuskilpailukyvyn mittarit on kuvattu artikkelissa Kustannuskilpailukyvyn mittaaminen Suomessa – Euro ja talous.

Seuraavassa kuvataan Suomen kustannuskilpailukyvyn kehitystä ja sen ennusteita Euroopan komission marraskuun 2022 ennusteen perusteella.[1]

Kustannuskilpailukyky on säilynyt aiempaa paremmalla tasolla

Vaihtosuhdekorjattujen yksikkötyökustannusten perusteella Suomen kustannuskilpailukyky pysyi koronapandemian aikana vuosina 2020–2021 ennallaan tai jopa parani hieman sekä suhteessa Euroalue-12 maihin että suhteessa laajempaan kauppakumppanimaajoukkoon (kuvio 1). Kilpailukyky on silti edelleen heikommalla tasolla kuin ennen finanssikriisiä.

Kuvio 1.

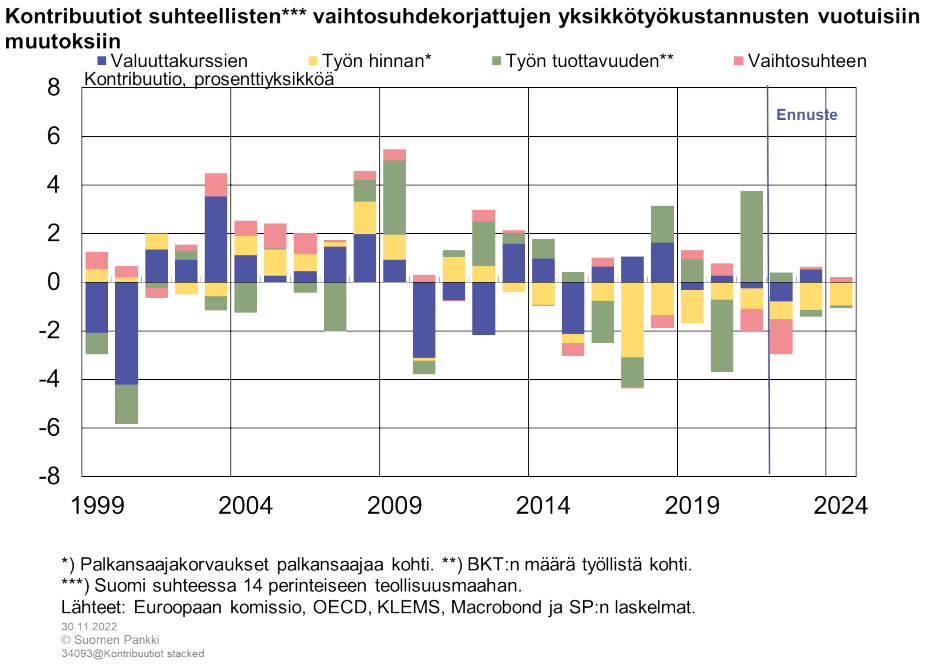

Kilpailukyvyn kehitys verrattuna kehittyneisiin kauppakumppanimaihin voidaan eritellä neljään osatekijään: työn hinnan, työn tuottavuuden, vaihtosuhteen ja valuuttakurssin vaikutukseen (kuvio 2). Suomen muita maita maltillisempi työn hinnan nousu on ollut merkittävin suhteellisia yksikkötyökustannuksia alentava ja samalla kilpailukykyä parantava tekijä vuodesta 2014 lähtien. Erityisen suuri tämä vaikutus oli vuonna 2017, kun kilpailukykysopimus astui voimaan. Suhteessa kehittyneiden maiden muodostamaan kilpailijamaajoukkoon suhteellinen työn hinta on alentunut vielä viime vuosinakin. Tähän on osaltaan vaikuttanut Yhdysvaltojen nopea palkkojen nousu.

Työn tuottavuuden kehitys on sen sijaan finanssikriisin jälkeen pääasiassa jäänyt kilpailijamaita hitaammaksi ja heikentänyt kilpailukykyä. Koronavuosi 2020 muodostaa tästä selvimmän poikkeuksen. Tuolloin työn tuottavuuden muita maita pienempi pudotus tuki kilpailukyvyn säilymistä. Jo vuonna 2021 työn tuottavuus jäi kuitenkin Suomessa jälleen merkittävästi heikommaksi kuin kilpailijamaissa ja heikensi kilpailukykyä enemmän kuin oli sitä edellisvuonna parantanut. Talouden toipuminen koronataantumasta jäi kilpailijamaita vaimeammaksi työn tuottavuudella mitattuna.

Kuvio 2.

Eri osatekijöiden vaikutus kilpailukyvyn kehitykseen

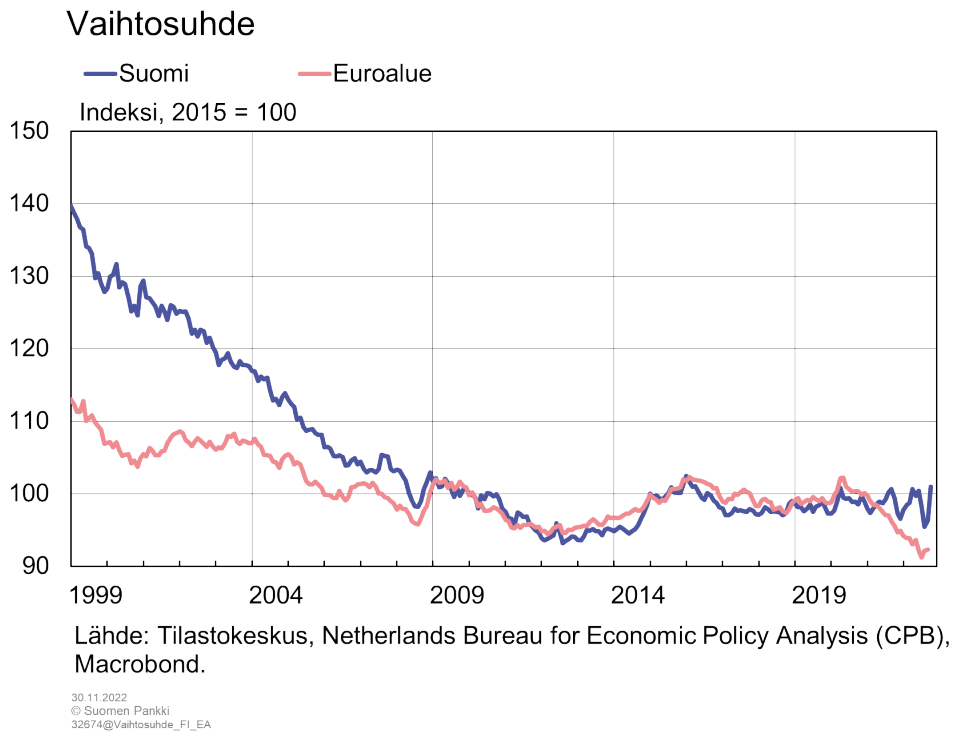
*) Palkansaajakorvaukset palkansaajaa kohti. **) BKT:n määrä työllistä kohti.
***) Suomi suhteessa 14 perinteiseen teollisuusmaahan.
Lähteet: Euroopaan komissio, OECD, KLEMS, Macrobond ja SP:n laskelmat.

30.11.2022
© Suomen Pankki
34093@Kontribuutiot stacked

Venäjän aloittaman hyökkäyssodan ja energiakriisin myötä euroalueen vaihtosuhde on heikentynyt voimakkaasti eli euroalueen tuontituotteiden hinnat, erityisesti tuontienergian hinnat, ovat nousseet selvästi enemmän kuin vientituotteiden hinnat. Vientiyritykset eivät ole siis pystyneet siirtämään kaikkea kustannusten nousua lopputuotteiden hintoihin. Suomessa tilanne on ainakin toistaiseksi ollut toinen, mm. raaka-aineiden ja materiaalien verrattain suuren vientiosuuden vuoksi (kuvio 3). Vaihtosuhde on pysynyt sodan alun jälkeen jotakuinkin ennallaan, vaikka sen vaihtelu onkin ollut tavanomaista suurempaa. Muita maita suotuisampi vaihtosuhdekehitys on tukenut Suomen kilpailukykyä vuosina 2021 ja 2022.

Kun verrataan Suomen vaihtosuhdekorjattujen yksikkötyökustannusten kehitystä kehittyneistä maista muodostettuun kauppakumppanimaajoukkoon, huomataan, että euron kurssivaihteluilla ei ole muutaman viime vuoden aikana ollut merkittävää vaikutusta Suomen kilpailukykyyn suuntaan tai toiseen. Euroopan komission käyttämien ennusteoletusten perusteella euron valuuttakurssin heikkeneminen pienentäisi kuluvana vuonna myös Suomen suhteellisia yksikkötyökustannuksia ja tukisi siten kilpailukyvyn paranemista.

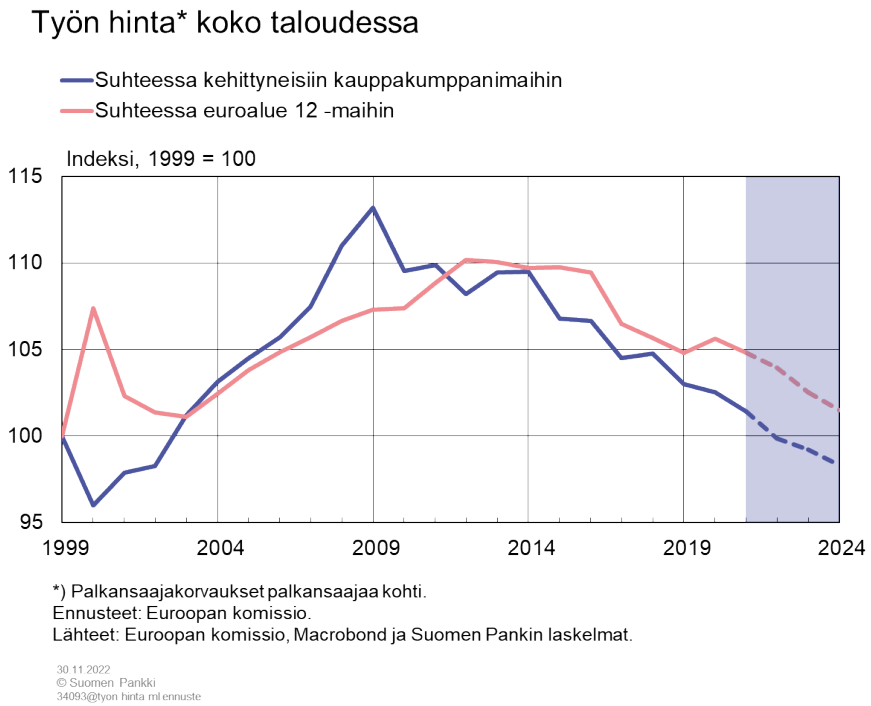
Kuvio 3.

Euroopan komission ennusteen mukaan Suomen kustannuskilpailukyky paranisi lähivuosina

Euroopan komissio ennustaa, että työn hinta nousisi Suomessa lähivuosina vähemmän kuin muualla ja parantaisi kilpailukykyä (kuvio 4). Kilpailukyky paranisi työn hinnalla mitattuna komission arvion mukaan myös suhteessa euroalueeseen toisin kuin viime vuonna, jolloin työn hinta nousi Suomessa enemmän kuin euroalueella ja heikensi kilpailukykyä. Viime vuonna työn hinta nousi Suomessa enemmän kuin euroalueella ja heikensi kilpailukykyä. Työn tuottavuuden komissio arvioi puolestaan kehittyvän lähivuosina varsin samatahtisesti kilpailijamaiden kanssa ja vaihtosuhteen komissio arvioi parantavan Suomen kilpailukykyä vielä kuluvana vuonna, mutta ei enää sen jälkeen (kuvio 2).

Kuvio 4.

Komission marraskuun ennusteeseen perustuva näkymä Suomen kustannuskilpailukyvyn paranemisesta lähivuosina nojaa siis keskeisesti siihen oletukseen, että työn hinta kehittyy meillä kilpailijamaita maltillisemmin. Kyseessä on kuitenkin pitkälti vain oletus, koska työn hinnan kehitystä vuoden 2022 jälkeen määrittäviä työehtosopimuksia ei Suomessa vielä juuri ole solmittu, ja tieto muidenkin maiden työkustannusten kehitystä määrittävistä tekijöistä on toistaiseksi vajavaista. Suomen osalta kunta-alan palkkaratkaisun suora kustannusvaikutus lienee kuitenkin huomioitu. Kilpailukyky kuitenkin paranee vain, jos komission ennuste euroaluetta hitaammasta työn hinnan noususta toteutuu.

Eroa Suomen hyväksi tulee myös paremmasta vaihtosuhdekehityksestä vuonna 2022. Vaikka tämä perustuu pitkälti jo toteutuneeseen kehitykseen, ei ole poissuljettua, ettei Suomen vaihtosuhde alkaisi energiakriisin edetessä heiketä, kun tuontipanokset pysyvät kalliina, mutta vientikysyntä vaimenee.

Ennustevirheiden tarkastelun perusteella Kajanoja ja Pönkä (2021, Mitkä ennusteet ovat hyödyllisimpiä, kun palkkaratkaisuja mitoitetaan? – Euro ja talous) päätyvät siihen, että euroalueen työn hintaa koskevat ennusteet osuvat keskimäärin tarkemmin kohdalleen kuin ennusteet työn tuottavuuden eroista Suomen ja euroalueen välillä. Kilpailukykyä arvioitaessa painoarvoa olisikin hyvä antaa erityisesti sille, miten työn hinnan ennustetaan kehittyvän Suomen ulkopuolella. Nykyisissä, poikkeuksellisen nopean inflaation ja poikkeuksellisen suuren

taloudellisen epävarmuuden oloissa myös ennusteet työn hinnan kehityksestä Suomen ulkopuolella ovat kuitenkin hatarammalla pohjalla kuin vakaammassa taloudellisessa tilanteessa[2].

Tehdasteollisuuden kannattavuus ei ole vieläkään toipunut finanssikriisin jälkeisestä romahduksestaan

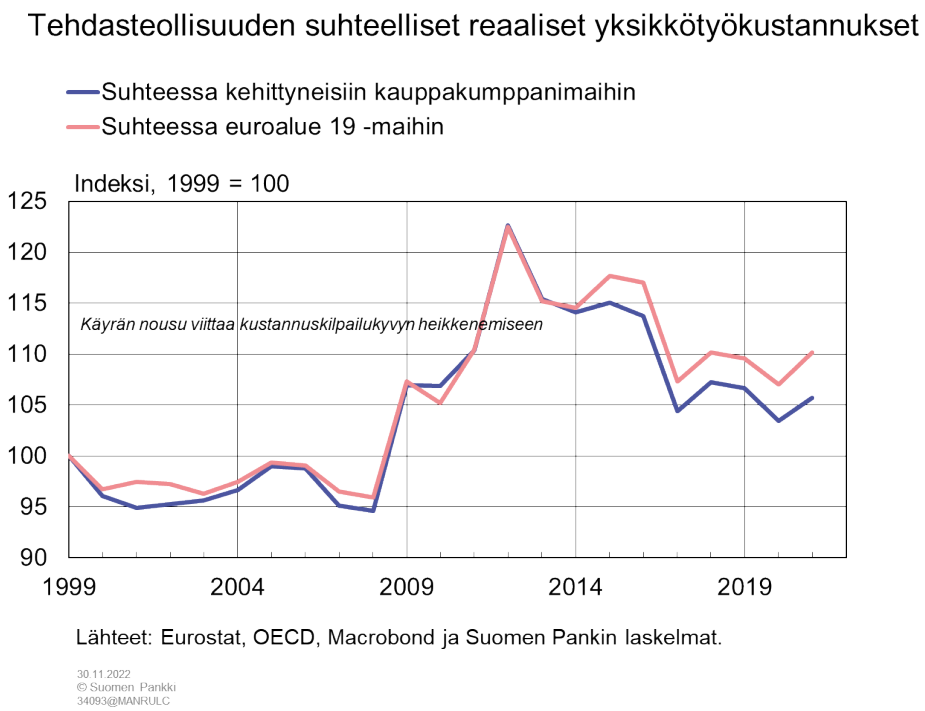
Kustannuskilpailukykyä voi mitata myös tehdasteollisuuden suhteellisilla reaalisilla yksikkötyökustannuksilla. Tehdasteollisuuden tietojen perusteella voidaan karkeasti kuvata talouden avointa sektoria, joka on altis kansainväliselle kilpailulle. Tehdasteollisuuden osuus Suomen koko viennistä on yli 80 %. Indikaattorissa huomioidaan lisäksi tehdasteollisuuden tuotoksen hinnan ja välituotekäytön hinnan kehitys, koska työkustannukset suhteutetaan tässä tapauksessa tehdasteollisuuden nimellisen arvonlisäyksen kehitykseen. Jos esimerkiksi teollisuuden käyttämien välituotteiden hinnat kallistuisivat kotimaassa muita maita enemmän ja lopputuotteiden hinnat jäisivät sekä kotimaassa että kilpailijamaissa ennalleen, kotimainen kustannuskilpailukyky heikkenisi.

Tuottavuuslautakunnan tuoreessa raportissa Palkat ja kilpailukyky tuottavuuden varassa – Miten tuottavuuskasvua voidaan edistää? (valtioneuvosto.fi) (Luku 3, kuvio 3.1) osoitetaan, että näin mitatun teollisuuden kannattavuuden ja teollisuudessa tehtyjen työtuntien määrän välillä on melko tiivis positiivinen yhteys siten, että kannattavuuden muutokset edeltävät tehtyjen työtuntien muutosta. Tuottavuuslautakunnan tarkastelun perusteella näyttää siltä, että viiveen pituus on vaihdellut yhdestä vuodesta kolmeen vuoteen.

Suomen kustannuskilpailukyky heikkeni finanssikriisin jälkeen kaikkein dramaattisimmin juuri tehdasteollisuuden suhteellisilla reaalisilla yksikkötyökustannuksilla mitattuna (kuvio 5). Tässä indikaattorissa, joka kuvaa siis käänteisesti tehdasteollisuuden kannattavuutta, näkyvät koko painollaan tehdasteollisuuden tuottavuuden romahdus ja arvonlisäyksen hinnan heikko kehitys finanssikriisin jälkeen. Tehdasteollisuuden suhteellisen kannattavuuden paraneminen alkoi vuoden 2012 tienoilla ja jatkui asteittain vuoteen 2017 asti.

Tämän jälkeen, ml. koronakriisin aikana vuosina 2020–2021, tehdasteollisuuden reaaliset yksikkötyökustannukset näyttävät Suomessa pysyneen jotakuinkin ennallaan sekä suhteessa euroalueen keskiarvoon että verrattuna laajempaan kauppakumppanimaiden joukkoon. Suomen tehdasteollisuuden suhteellinen kannattavuus ei siis ole palannut finanssikriisiä edeltäneiden huippujen tuntumaan.

Kuvio 5.

Sen lisäksi, että ennusteet kustannuskilpailukyvystä ovat epävarmoja, myös tilannekuva voi muuttua radikaalisti lyhyen ajan kuluessa. Vielä kesällä 2022 käytettävissä olevan tilastotiedon perusteella näytti siltä, että Suomen tehdasteollisuuden kannattavuus olisi vuonna 2021 jatkanut paranemistaan (ks. Kustannuskilpailukykyyn ei tällä hetkellä ennusteta suuria muutoksia – Euro ja talous, kuvio 5), mutta tilastotietojen tarkentumisen jälkeen vaikuttaa siltä, että se olisikin viime vuonna heikentynyt. Poikkeuksellisen nopea inflaatio ja teollisuuden kustannusten reipas nousutahti voi osaltaan vaikeuttaa nimellisen ja reaalisen kehityksen erottamista toisistaan tilastoissa ja voi siten aiheuttaa normaalia suurempia revisioita.

Myös kuluvan vuoden osalta kansantalouden neljännesvuositilinpidon tiedot viittaavat tällä hetkellä siihen, että Suomen tehdasteollisuuden kannattavuus olisi alkuvuonna parantunut selvästi suhteessa euroalueeseen. Ottaen huomioon edellä kuvatut tilannekuvan arviointiin liittyvät vaikeudet, on kuitenkin hyvä olla tekemättä tästä vielä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Malttia kustannuskilpailukykyä koskeviin johtopäätöksiin

Tuoreiden tilastotietojen perusteella näyttää siltä, että Suomen tehdasteollisuuden suhteellinen kannattavuus ja koko talouden kilpailukyky olisivat koronavuosina pysyneet ennallaan tai jopa parantuneet, ja Euroopan komission ennuste viittaa kustannuskilpailukyvyn paranemisen

jatkumiseen lähivuosina. Ennusteessa paraneminen selittyy kuitenkin erityisesti työn hinnalla, jonka tuleva kehitys on nykytilanteessa poikkeuksellisen epävarmaa.

Tulevat palkkasopimukset – sekä meillä että muualla – määrittävät työn hinnan ja kilpailukyvyn kehitystä tästä eteenpäin. On kuitenkin vaikeaa arvioida, miten eri maiden palkanmuodostusjärjestelmät reagoivat poikkeuksellisen nopeaan inflaatioon, yritysten jopa yllättävän hyvään menneeseen kehitykseen ja Euroopan todennäköisesti lähitulevaisuudessa kohtaamaan taantumaan. Euroalueella palkkainflaatio on jonkin verran jo kiihtynyt ja sen odotetaan nopeutuvan edelleen, mutta toteutuvasta työn hinnan kehityksestä saadaan tilastotietoja vasta huomattavalla viiveellä.

Suomessa tilanne poikkeaa siltä osin muusta euroalueesta, että inflaatio on pysynyt poikkeuksellisen nopeasta tahdistaan huolimatta ainakin toistaiseksi hieman hitaampana kuin euroalueella keskimäärin. Energiahinnat ovat nostaneet inflaatiota muuta euroaluetta vähemmän, mm. koska maakaasun merkitys on muuta Eurooppaa vähäisempi ja sähkön hinta alempi. Markkinatoimijat odottavat sähkön hinnan olevan Pohjoismaissa myös lähitulevaisuudessa alempi kuin suurissa euromaissa, joskin on hyvä muistaa, että markkinaodotukset eivät ole historiassa erityisen hyvin ennakoineet toteutunutta kehitystä. Kustannuskilpailukyvyn säilyttämistä ainakin periaatteessa helpottaa se, että muissa maissa hintojen ja kustannusten nousu on poikkeuksellisen nopeaa. Toisaalta muuta euroaluetta hitaamman inflaation ansiosta kotimaiset työkustannukset voivat nousta muuta euroaluetta hitaammin ja tuottaa silti samanlaisen reaaliansioiden kehityksen. Luonnollisesti sekä ostovoiman että kilpailukyvyn kehitystä tukisi parhaiten inflaation hidastuminen.

Kustannuskilpailukyvyn mittareissa tärkeän yritysten palkanmaksuvaran arviointi on nyt myös poikkeuksellisen vaikeaa. Sekä kansantalouden tilinpidon alkuvuoden tietojen mukaan että vuoden 2022 kolmannelle vuosineljännekselle ulottuvien indikaattoritietojen perusteella Suomen yrityssektorin kannattavuus ei ainakaan vielä vaikuta olevan kovin huonolla tolalla. Myös Työ- ja elinkeinoministeriön tuoreen tilannekuvan mukaan Tilannekuva: Energian hinnan nousu painaa yritysten kannattavuutta ja lisää riskejä, vaikka talous- ja työllisyystilanne on vielä suhteellisen hyvä - Työ- ja elinkeinoministeriön verkkopalvelu (tem.fi) yritysten tilanne on toistaiseksi verrattain hyvä, joskin se saattaa muuttua merkittävästi talven aikana energiakriisin johdosta. Yritysten luottamuksen luisuminen ennakoi tilanteen heikkenevän. Mahdollisen akuutin heikkenemisen lisäksi huolta aiheuttavat palkanmaksuvaran kehitysnäkymät. Palkanmaksuvaraa määrittää pitkällä aikavälillä eniten tuottavuuskehitys, joka on finanssikriisin jälkeen kehittynyt Suomessa keskimäärin kilpailijamaita heikommin, ja jonka näkymiä väestön ikääntyminen ja osaavan työvoiman saatavuusongelmat varjostavat.

Viitteet

1. Suomen Pankki hyödyntää kustannuskilpailukykyindikaattoreissaan Euroopan komission kevät- ja syysennusteita, koska ne ovat kattavimmat euroalueen ulkopuolisten kilpailijamaiden tilastojen ja ennusteiden osalta. Suomen kilpailukyvyn kehittymistä suhteessa muuhun euroalueeseen arvioidaan myös Suomen Pankin kesä- ja joulukuun ennusteiden yhteydessä eurojärjestelmän ennusteisiin nojautuen. ↑
2. Suomen Pankki käyttää työn hinnan ennusteissaan teknistä oletusta, että pitkällä aikavälillä reaalinen työn hinta seuraa työn tuottavuuden kehitystä. Oletus perustuu sekä talousteoriaan että historialliseen kehitykseen. ↑

Asiasanat

energiakriisi, energian hinta, Eurooppa, kustannuskilpailukyky, mittarit, Suomi